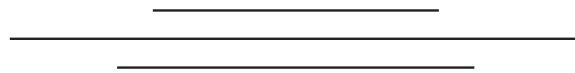

POLSKA KOMPARATYSTYKA PRAWA

PRAWO OBCE
W DOKTRYNIE PRAWA POLSKIEGO

pod redakcją
ARKADIUSZA WUDARSKIEGO

Stowarzyszenie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej
Europejski Uniwersytet Viadrina
Uniwersytet Zielonogórski

CIP – Biblioteka Narodowa
Prawo obce w doktrynie prawa polskiego : polska
komparatystyka prawa / pod red. Arkadiusza
Wudarskiego ; Stowarzyszenie Notariuszy
Rzeczypospolitej Polskiej, Europejski Uniwersytet
Viadrina, Uniwersytet Zielonogórski. - Warszawa :
Stowarzyszenie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej,
cop. 2016

Redakcja
Arkadiusz Wudarski

Recenzenci
prof. dr hab. Wojciech Popiołek (prawo prywatne)
prof. dr hab. Sławomir Steinborn (prawo karne)
prof. dr hab. Andrzej Bisztyga (prawo publiczne)

Korekta
Agata Czuj
Agata Wudarska

Koordynatorzy projektu
Jadwiga Kopeć, Bartosz Jakimiec
Magdalena Skibińska, Kajetan Górny

Uczestnicy projektu
Adrian Gondro, Patrycja Hirsch, Mariusz Książek, Sławomir Maciejewski,
Anna Malinowska, Rafał Wrzecieć, Michał Zieliński oraz Anna Zubrycka
przy współpracy z
Mateuszem Badowskim, Arturem Barańskim, Natalią Chorab, Ewą Hoską, Hubertem Jancewiczem,
Kingą Jędraszak, Stanisławem Kozłowskim, Joanną Kuncik, Piotrem Mysiakiem, Pauliną Niedzielą,
Agnieszka Owsianą, Martą Pasięką, Patrykiem Petruszem oraz Mateuszem Wnukiem

Okladka
koncepcja: Arkadiusz Wudarski
wykonanie: Magdalena Giera

Logotypy na grzbiecie okładki
Katedra Polskiego i Europejskiego Prawa Prywatnego oraz Komparatystyki Prawa
Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą
Katedra Prawa Cywilnego, Postępowania Cywilnego oraz Komparatystyki Prawa Prywatnego
Uniwersytet Zielonogórski

Skład i łamanie
Anna Atanaziewicz

© Copyright by Stowarzyszenie Notariuszy RP, Warszawa 2016

ISBN 978-83-62921-20-1

Wydawca
Stowarzyszenie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej
01-793 Warszawa, ul. Ludwika Rydygiera 17 lok. U01
tel. +48 22 827 13 45

Druk
Edit Sp. z o.o.
05-400 Otwock, ul. Inwalidów Wojennych 14

Publikacja powstała w ramach współpracy naukowej
Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą
z Uniwersytetem Zielonogórskim.

Redaktor składa podziękowania
Pracownikom i Studentom współpracujących Uczelni za udzielone wsparcie.

Słowo wstępne

Rok 2016 to dla środowiska notarialnego rok jubileuszy. W tym roku przypada 25. rocznica uchwalenia ustawy Prawo o notariacie, dwudziestopięciolecie powstania Stowarzyszenia Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej i 25. rocznica wydania przez Stowarzyszenie pierwszego numeru miesięcznika „Rejent”. Obchody tych rocznic rozpoczęte zostały 10 kwietnia 2015 r. zorganizowaną we współpracy z Komisją Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości konferencją naukową pod hasłem „Nowy kodeks cywilny odpowiedzią na wyzwania współczesności”. Kontynuacją obchodów jest organizowana 3 czerwca 2016 r. we współpracy z Katedrą Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego konferencja naukowa pod tytułem „Prawo cywilne – wyzwania legislacyjne i problemy praktyczne”. Program spotkania został opracowany przez Radę Naukową konferencji pod kierownictwem profesora Fryderyka Zolla, członka Rady Programowej miesięcznika „Rejent” i poświęcony jest przede wszystkim proponowanym zmianom prawa zobowiązań. Obie wymienione konferencje, a także wcześniej zorganizowana konferencja pod prowokacyjnym tytułem „Nowy kodeks cywilny – lifting czy rewolucja” miały i mają na celu stwarzanie okazji do szerokiej środowiskowej dyskusji poświęconej potrzebie modernizacji kodeksu cywilnego i przeciwdziałanie jego stale postępującej dekompozycji. Konieczność prowadzenia takich dyskusji wynika między innymi z mających miejsce kilka razy do roku nowelizacji, co nie sprzyja stabilności prawa, jego spójności i znajomości.

Tegoroczne obchody Stowarzyszenie postanowiło uświetnić publikacją naukową poświęconą komparatystyce prawa, przygotowaną we współpracy z Uniwersytetem Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz Uniwersytetem Zielonogórskim pod redakcją członka Rady Programowej miesięcznika „Rejent” profesora Arkadiusza Wudarskiego. Intencją Stowarzyszenia, jako wydawcy tego opracowania, jest włączenie się w rozwój nauki prawa pod kątem wpływu prawa obcego na rozwój polskiej nauki prawa i wpływu ustawodawstwa obcego na polskie prawo i orzecznictwo oraz zwrócenie uwagi, że środowisko notarialne dostrzega konieczność podejmowania działań wykraczających poza ramy interesu środowiska zawodowego.

Działania Stowarzyszenia w okresie minionych 25 lat koncentrowały się nie tylko na współdziałaniu z samorządem zawodowym na płaszczyźnie rozwiązywania problemów środowiska notarialnego i wydawaniu miesięcznika notariatu polskiego mającego służyć rozwijaniu prawa cywilnego z ukierunkowaniem na tematykę

notarialną. W dużej mierze aktywność Stowarzyszenia koncentrowała się wokół projektów mających na celu szeroko rozumiany interes społeczny związany między innymi z poprawą jakości stanowionego prawa. Celem Stowarzyszenia było i jest również tworzenie platformy dla dyskusji prawników praktyków i akademików o stanowieniu prawa, bowiem stoimy na stanowisku, że notariusze, sędziowie, adwokaci, radcowie prawni i komornicy na co dzień w swojej pracy zawodowej testują elastyczność aktualnego systemu prawa, w tym cywilnego, i jako pierwsi dostrzegają potrzebę jego zmiany.

W ciągu 25 lat funkcjonowania Stowarzyszenie aktywnie uczestniczyło w procesach legislacyjnych dotyczących nowelizacji prawa o notariacie oraz wielu innych ustaw. Patrząc na ćwierćwiecze polskiego prawa o notariacie i jego wielokrotne nowelizacje, można się zastanawiać, czy społeczeństwo oraz polski notariat nie potrzebują w tym zakresie nowej regulacji. Nie ulega bowiem wątpliwości, że dziś realia społeczne i gospodarcze, w szczególności własnościowe, są inne niż w dniu uchwalania ustawy Prawo o notariacie w 1991 r. Inne są też wyzwania technologiczne związane chociażby z formą dokumentu urzędowego. Dlatego też, z perspektywy Stowarzyszenia Notariuszy RP, wspomniane rocznice są okazją do refleksji nad rolą notariatu w społeczeństwie i jego funkcji w dobie wyzwań technologicznych, dyskusji nad europejskim prawem umów czy też zastępowania ograniczonych praw rzeczowych prawem dostępu.

Przyczynkiem do podjęcia dyskusji obejmującej powyższe problemy może być niniejsza publikacja.

Anna Dańko-Roesler
Prezes Stowarzyszenia

O Polskiej komparatystyce prawa

Wpływ prawa obcego na kształtowanie się krajowego porządku prawnego jest zjawiskiem dość powszechnym i nieuniknionym. Towarzyszy on rozwojowi prawa od dawna i w pewnym stopniu jest jego *spiritus movens*. Trudno zresztą wskazać porządek prawny, który oparł się takim oddziaływaniom. Nie ma też nic zdrożnego w korzystaniu z doświadczeń innych krajów. Prawo służy porządkowaniu życia społecznego i rozwiązywaniu konfliktów, które w znacznym stopniu mają przecież charakter uniwersalny, a procesy globalizacyjne odzwierciedlają się także w tej sferze. Korzystanie z obcych wzorców może mieć wiele zalet, ale niesie ze sobą również dużo zagrożeń, szczególnie jeśli jest przypadkowe, a więc dokonywane bez właściwego rozeznania. W świecie prawa nie brakuje dobrych i złych przykładów takich zapożyczeń.

Procesom wzajemnego oddziaływania i przenikania się porządków prawnych zawsze towarzyszyć powinna komparatystyka prawnicza, która często nieprecyzyjnie nazywana jest prawem porównawczym. Tymczasem komparatystyka to „jedynie” narzędzie naukowego warsztatu pracy, które daje możliwość weryfikacji sposobu myślenia i postrzegania rzeczywistości, wzbogaca wykładnię prawa, a w rezultacie pomaga zrozumieć istotę problemu prawnego i znaleźć jego rozwiązanie. Ta szeroka perspektywa nabiera szczególnego znaczenia w integrującej się Europie. Analiza porównawcza jest podstawową metodą pracy międzynarodowych grup badawczych i powinna stanowić istotny etap w procesie tworzenia prawa wspólnotowego. Niezależnie od oceny wyników tych prac, a także od możliwości oraz potrzeby harmonizacji prawa w Europie trudno kwestionować sam efekt poznawczy prowadzonych studiów porównawczych.

Komparatystyki nie wolno oczywiście sprowadzać do porównywania treści przepisów prawnych obowiązujących w różnych krajach i „odkrywania” na tej podstawie różnic i podobieństw. Prawdziwa wartość tej metody ujawnia się dopiero wówczas, gdy jest ona oparta na pogłębionej i wszechstronnej analizie problemu prawnego. Przy korzystaniu z doświadczeń innych krajów zawsze trzeba mieć na względzie odmienności systemowe oraz społeczne, nierzadko wynikające z warunkowań historycznych i ekonomicznych. Wyniki takich badań są szczególnie cenne, jeśli będą wykorzystywane w procesie tworzenia prawa. W tym wymiarze prawo jest bowiem nauką eksperymentalną, a komparatystyka prawnicza może przyczynić się do unikania negatywnych skutków takiego eksperymentowania.

Świadomość tego powinien mieć przede wszystkim ustawodawca, który odpowiada za jakość stanowionego prawa. Argumentacja komparatystyczna jest w europejskim dyskursie naukowym od dawna obecna i stanowi jeden z fundamentów jego rozwoju; występuje również w polskiej doktrynie prawa, choć jej wartość jest mocno zróżnicowana. Niniejsza publikacja stanowi przyczynek do dyskusji nad stanem rodzimych studiów prawnoporównawczych i ma jednocześnie na celu zwrócenie uwagi na potencjał tej metody badawczej, który w Polsce wciąż w dużej mierze pozostaje niewykorzystany.

Pierwsza część książki zawiera wyniki badań naukowców reprezentujących różne dziedziny prawa, którzy podjęli się oceny wpływu komparatystyki na kształtowanie się systemu prawa, rozwój doktryny oraz orzecznictwa w Polsce. Za ten trud należą im się szczególne wyrazy wdzięczności. Materiał porównawczy został przedstawiony zarówno w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym. Badania obejmują szeroki obszar tematyczny i dotyczą zagadnień z zakresu prawa prywatnego i publicznego, a także zawierają analizę historycznoprawną. Druga część publikacji ma wymiar praktyczny i prezentuje wyniki z wybranego zakresu badań bibliograficznych, które są prowadzone na Europejskim Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą przy współpracy z Uniwersytetem Zielonogórskim. Celem projektu jest zebranie, usystematyzowanie i udostępnienie informacji o obcych systemach prawnych, które występują w polskiej literaturze prawniczej. Jest to więc praca o charakterze ewidencyjnym, która nie obejmuje oceny merytorycznej zebranego materiału, choć na dalszym etapie wyniki kwerendy mogą, a nawet powinny, stanowić podstawę analizy jakościowej. Redaktor składa serdeczne podziękowania wszystkim osobom uczestniczącym w tym przedsięwzięciu, a szczególne wyrazy wdzięczności kieruje do osób koordynujących prace: Jadwigi Kopeć, Bartosza Jakimca, Magdaleny Skibińskiej oraz Kajetana Górnego.

Wydawcą *Polskiej komparatystyki prawa* jest Stowarzyszenie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Dziękując za to cenne wsparcie w opublikowaniu i promocji niniejszej książki, podkreślić jednocześnie należy, że w działalności Stowarzyszenia nie jest to inicjatywa precedensowa. Stowarzyszenie, które w tym roku obchodzi jubileusz dwudziestopięciolecia swego istnienia, od samego początku angażuje się w wiele projektów legislacyjnych, badawczych i edukacyjnych, a wydawane przez nie czasopismo „Rejent” należy do głównych periodyków prawniczych w kraju. Profesjonalizm, intensywność oraz zakres tej aktywności są wysoko cenione w środowisku prawniczym, dla którego Stowarzyszenie jest ważnym partnerem w pracach na rzecz poprawy jakości stanowionego prawa. Publikacja ta jest wyrazem uznania i podziękowania dla Stowarzyszenia Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej za istotny wkład w rozwój polskiej myśli prawniczej, zarówno w wymiarze praktycznym, jak i naukowym.

Arkadiusz Wudarski

Frankfurt nad Odrą–Zielona Góra, 3 maja 2016 roku

On Polish Legal Comparative Studies

The influence of foreign law on the formation of a domestic legal order is a universal and inevitable phenomenon. For a long time, it has gone hand-in-hand with the development of law, and, to some extent, has been a *spiritus movens* of such development. As a result, it would be difficult to find a jurisdiction which has resisted such influence. Of course, there is nothing wrong with benefitting from other nations' experience. The purpose of law is to organise social life and solve problems which, to a large extent, are of universal character. However, while following foreign patterns may have many advantages, it also poses certain dangers, especially if done at random, without proper judgement. In legal history there are many examples of both successful and unsuccessful adoptions of foreign law.

The interpenetration of legal systems should always be accompanied by legal comparative studies, often wrongly labelled comparative law. Comparative studies are an important tool of the legal scholar, one that enriches the interpretation of law and helps to understand the essence of a legal problem and arrive at a solution. In an integrating Europe, this tool has special value. Comparative analysis serves as the basic method of work for international research groups and should be an essential part of the European Union's legislative process.

Comparative studies should not be treated as a mere comparison of the contents of legal provisions applicable in specific jurisdictions, followed by identification of similarities and differences. The true merit of the method only becomes apparent when it is applied to the in-depth analysis of real legal problems, always keeping in mind systemic and social disparities resulting from historical and economic conditions. The results of such analyses are most valuable when utilised in the law-making process. From this point of view, law is an experimental discipline, and legal comparative studies may help legislators avoid the negative effects of such experimentation.

Comparative argumentation has long been present in European academic discourse and is one of the foundations of its development; it is also present in Polish legal doctrine, although its quality varies widely, and there is much to be done in this respect. This publication is thus intended to contribute to the ongoing discussion of the condition of Polish comparative studies. At the same time, it has been assembled in an attempt to draw attention to the great potential of legal comparative research, which to date has not been sufficiently exploited.

The first part of the book contains essays by scholars representing different branches of law evaluating the impact of legal comparative studies on both the formation of the legal system in Poland and the development of Polish legal doctrine and case-law. They deserve special thanks for their efforts. These studies cover many thematic areas and relate to issues in the fields of both private and public law. They also involve historical analysis.

The second part of the publication is more immediately practical. It presents partial results of a bibliographic research project carried out at the European University Viadrina in Frankfurt (Oder) in cooperation with the University of Zielona Góra. The aim of the project was to collect, systematize, and facilitate access to material on foreign legal systems found in Polish literature. This part of the book offers a compilation of records and is intended as a kind of depository of information. It does not involve any substantive evaluation of the gathered material, although in the future it may, and should, serve as a basis for qualitative analysis. The editor would like to express gratitude to everyone who took part in this undertaking, in particular to those who coordinated the work: Jadwiga Kopec, Bartosz Jakimiec, Magdalena Skibińska and Kajetan Górny.

The publisher of *Polish Legal Comparative Studies* is the Association of Notaries of the Republic of Poland. I greatly appreciate the Association's valuable support in publishing and promoting this book, and would like to stress that this is not a new initiative in the organization's history. The Association, which celebrates its twenty-fifth anniversary this year, has from the very beginning engaged in multiple legislative, research and educational projects, and "Rejent," which is published by the Association, is one of the most important legal journals in Poland. The professional character of this activity, as well as its intensity and scope, is much appreciated by the legal community, for which the Association is an important partner in efforts to improve the quality of legislation currently in force. This publication is offered as a token of recognition and gratitude to the Association of Notaries of the Republic of Poland for its major contribution to the development of Polish legal thought, in both its practical and academic dimensions.

Arkadiusz Wudarski

Frankfurt (Oder)—Zielona Góra, 3rd May 2016

Spis treści

Słowo wstępne.....	5
O <i>Polskiej komparatystyce prawa</i>	7
On <i>Polish Legal Comparative Studies</i>	9
Abstracts.....	15
Noty o Autorach	27

POLSKA KOMPARATYSTYKA PRAWA BADANIA NAUKOWE

I. Komparatystyka w ujęciu przekrojowym.....	35
TOMASZ GIARO	
Moment historyczny w prawoznawstwie porównawczym	37
ANDRZEJ MĄCZYŃSKI	
Polskie i unijne prawo prywatne międzynarodowe w perspektywie komparatystycznej.....	63
KRZYSZTOF OPLUSTIL	
Wpływ badań komparatystycznych na rozwój polskiego prawa spółek – na przykładzie projektowanej reformy struktury majątkowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz prawa holdingowego	89
FRYDERYK ZOLL	
Argumentacja komparatystyczna w polskich sądach.....	119

II. Komparatystyka w prawie zobowiązań.....133

WOJCIECH DAJZAK

Potencjał metody porównawczo-historycznej na przykładzie kontrowersji wokół odpowiedzialności sprzedawcy za wady fizyczne rzeczy135

MONIKA JAGIELSKA

Wpływ prawa europejskiego na krajowe prawo prywatne na przykładzie prawa konsumenckiego159

PAWEŁ SIKORA, ARKADIUSZ WUDARSKI

Nadużycie prawa przez poszkodowanego w fazie likwidacji szkód w praktyce ubezpieczeniowej – perspektywa porównawcza177

III. Komparatystyka w prawie rzeczowym.....201

MAGDALENA HABDAS

Słuszne odszkodowanie za wywłaszczenie nieruchomości. Polskie regulacje na tle rozwiązań państw obcych i standardów międzynarodowych203

JERZY PISULIŃSKI

Przeniesienie własności w prawie polskim. Między francuską i niemiecką tradycją prawną.....229

BARTŁOMIEJ SWACZYNA

Wpływ badań prawno-porównawczych na reformę polskiego prawa hipotecznego.....243

IV. Komparatystyka w prawie spadkowym.....257

ADAM BIERANOWSKI

Dokumenty legitymacyjne w sprawach spadkowych z perspektywy komparatystycznej – uwagi na tle europejskiego poświadczenia spadkowego259

FRANCISZEK LONGCHAMPS DE BÉRIER

Z uwag do metodologii nauki prawa prywatnego: argumenty historyczny, dogmatyczny i prawno-porównawczy na przykładzie darowizny na wypadek śmierci oraz zapisu windykacyjnego.....285

MAKSYMILIAN PAZDAN

Kommorienci z kolizyjnoprawnego punktu widzenia.....331

V. Komparatyka w postępowaniu cywilnym345

KAZIMIERZ LUBIŃSKI

Komparatyka prawa a unifikacja i kodyfikacja polskiego prawa procesowego cywilnego w okresie międzywojennym347

ELWIRA MARSZAŁKOWSKA-KRZEŚ, MAGDALENA SKIBIŃSKA

Mediacja notarialna – pojęcie, podstawy prowadzenia oraz wyzwania i możliwości na tle rozwiązań polskich i amerykańskich365

VI. Komparatyka w prawie karnym429

CEZARY KULESZA

Konsensualizm karnoprosesowy w świetle gwarancji rzetelnego procesu – perspektywa komparatystyczna431

MACIEJ MAŁOLEPSZY

Czy badania prawnoporównawcze w zakresie prawa karnego są potrzebne? 467

HANNA PALUSZKIEWICZ

Zasady procesu karnego jako wyznaczniki jego modelu w perspektywie prawnoporównawczej.....481

VII. Komparatyka w prawie publicznym.....503

MAGDALENA BAINCZYK

Odwołania do prawa obcego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego w sprawach związanych z integracją europejską505

JAN BARCZ

Ocena „klauzuli integracyjnej” w Konstytucji RP w świetle badań porównawczych533

JERZY JASKIERNIA

Wpływ zewnętrznych modeli ustrojowych i standardów międzynarodowych na kształt Konstytucji i ustroju politycznego Rzeczypospolitej Polskiej.....549

AGNIESZKA MALICKA

Eksperyment medyczny z udziałem człowieka w świetle prawa polskiego i niemieckiego573

MAREK ŚWIERCZYŃSKI

Porozumienia (instrumenty) dzielenia ryzyka – uwagi komparatystyczne
i postulaty *de lege ferenda*.....603

POLSKA KOMPARATYSTYKA PRAWA

BADANIA BIBLIOGRAFICZNE

I. Założenia metodologiczne.....623

II. Prawo obce w czasopismach.....627

III. Prawo obce w monografiach.....827

IV. Zakres kwerendy.....911

Abstracts

TOMASZ GIARO

Historical Aspects of Comparative Law

Legal history and legal comparison have the same aim: to broaden the mental paradigm of a lawyer. However, the conscious combining of both approaches is relatively new in legal research. It emerged only with the efforts to harmonize private law in Europe. Such a project requires a synthesis of common and civil law – systems which cannot be properly understood without historical and comparative analysis. Under the influence of the European Union, decodification on the continent and growth of statute law in Great Britain have taken place. To a certain extent, this made the old divide between codified law and judge-made law obsolete. At the same time, the new phenomenon of transnational law, discovered by comparative lawyers, is on the rise. However, this modern phenomenon has deep historical roots. In this sense, legal history involves comparison, and legal comparison always involves history. [p. 37]

ANDRZEJ MACZYŃSKI

Private International Law in Poland and the European Union: A Comparative Perspective

The paper focuses on the evolution of private international law in Poland from the nineteenth century to the present day. It also discusses the development of this branch of law in Europe after 1965, including its most notable moment, the establishment of the law of the European Union. The paper emphasizes the usefulness of comparative studies in several areas, including the interpretation of current regulations, the creation of new rules, the harmonization of national legal systems, and the creation of conflict of laws norms. The author also attempts to answer the question of whether the most recent Polish act concerning private international law, that of 2011, is consistent with the law of the European Union. An analysis of selected issues, considered from a comparative perspective, reveals the shortcomings of the solutions adopted by the Polish legislature. [p. 63]

KRZYSZTOF OPLUSTIL

The Impact of Comparative Research on the Development of Polish Company Law, as Seen in the Draft Reform of the Financial Structure of the Limited Liability Company and the Law of Corporate Groups

The aim of this paper is to show the significance of comparative legal research in the development of Polish company law over the past two decades. Examples include the planned reform of the financial structure of the limited liability company (*sp. z o.o.*) and the doctrinal discussion of corporate governance in groups of companies. The international discourse and the reforms implemented in many states have influenced both Polish doctrine concerning company law and the law-making process. Comparative studies have also had a remarkable impact on the current doctrinal discussion concerning corporate governance in groups of companies and on a number of related judicial decisions. The article concludes that comparative study has been a decisive factor that has positively influenced the development of Polish company law. It has allowed the reassessment of outdated normative concepts and helped lawmakers find new solutions that better address the needs and problems of today's businesses. [p. 89]

FRYDERYK ZOLL

Comparative Argumentation in Polish Courts

Due to the comparative origin of Polish private law, the comparative way of argumentation is deeply rooted in Polish legal discourse. However, this has not been visible in the prevailing style of jurisprudence, which has typically made use of a quite authoritarian method of argumentation, with no space for bringing comparative arguments into the text of a legal opinion. This judicial style is changing, if gradually. The paper discusses three cases of the Polish Supreme Courts in which comparative argumentation was applied. Unfortunately, the comparative argumentation used in these cases is not very convincing. But is it possible to use such an approach more effectively? [p. 119]

WOJCIECH DAJZAK

**The Potential of the Comparative-Historical Method in Law:
An Example of the Seller's Liability
for Physical Defects of a Good**

This paper discusses the use of historical arguments in comparative analysis. In the author's opinion, the lack of historical perspective in private law throughout the 20th century has resulted in widespread weakness in comparative reasoning. In the Civilian tradition, the author distinguishes between legal experience resulting from the practical use of Roman law (e.g. ancient Rome, *usus modernus*), and that involving the use of Roman legal texts in theoretical debate (e.g. the Law of Reason, Pandectistic). The author uses examples from the law of sale to point out the consequences of the diversity of the Civilian tradition in comparative reasoning. Only the similarities within the tradition allow us to perceive its true long-term continuity, despite the diversity of its various dogmatic models. This continuity is particularly visible with regard to balance in allocation of risks. A historical approach involves more work, but prevents superficiality in comparative legal reasoning. [p. 135]

MONIKA JAGIELSKA

**The Influence of EU Law on National Law:
The Case of Consumer Law**

This paper examines how EU law affects the national laws of the member states, using consumer law as an example. The author distinguishes three main ways this influence is exerted: by the substance of legislation, by harmonization, and by the judgements of the CJEU. In the first case, the substance of EU legislation is incorporated into national laws and therefore shapes – to some extent – national law. In the field of consumer law, EU law not only shapes laws aimed at consumer protection but indirectly influences all of private law (e.g., that concerning legal warranties). Next, the author discusses how harmonization (in the case of consumer directives) may either improve or damage the coherence of national system of private law. Finally, the article considers how CJEU case law influences not only the interpretation of national law (sometimes even in a revolutionary way) but also encourages national legislators to introduce changes inspired by the court's decisions. [p. 159]

PAWEŁ SIKORA, ARKADIUSZ WUDARSKI

Abuse of Right by the Claimant in Insurance Settlement Practice: A Comparative Perspective

The paper discusses the abuse of right by the claimant under a third-party liability insurance contract, including secretive cooperation with other entities to the detriment of the insurer (i.e., collusion). Such abuse, a long-standing doctrinal and practical problem in Poland, often takes place at the stage of claim settlement and is facilitated by weaknesses in current regulations. Focusing on the protection of the insured, Polish law tends to disregard the interests of the insurer. The paper discusses the shortcomings of these regulations and suggests solutions, emphasizing the importance of the disclosure obligation after an insurance-covered incident, and arguing that such an obligation should apply to all parties to the insurance contract. The analysis is accompanied by a comparison with German insurance law and an outline of the *Principles of European Insurance Contract Law* (PEICL), stressing the importance of legal comparative studies for European insurance regulations. [p. 177]

MAGDALENA HABDAS

Just Compensation for Land Expropriation: Polish Regulations in the Context of Foreign Provisions and International Standards

The aim of this paper is to consider whether Polish regulations on land expropriation fulfill the criteria of just compensation set out in art. 21 s. 2 of the Polish Constitution. It is argued that the Polish practice of returning the bare market value of the land taken does not allow the expropriated person to maintain the financial position he or she had before expropriation. The absence in Poland of consequential damages is not consistent with the guidelines on expropriation issued by various international organizations. It is also contrary to the practice of most European countries and may violate the principle of proportionality embedded in art. 1 Protocol 1 of the ECHR. Although just compensation does not always have to be equal to full compensation, the bare value of the land taken will not be enough in most cases to consider the compensation just. [p. 203]

JERZY PISULIŃSKI

The Transfer of Ownership in Polish Law: Between the French and German Legal Traditions

The paper compares the Polish model of ownership transfer with those of France and Germany. It argues that the Polish model is quite different from the two foreign systems. The model draws on two French principles, the principle of consensuality and the rule of double effect of an agreement, but in Poland these are only *iuris dispositivum* norms from which the parties or regulations may depart. The Polish model is thus in some ways similar to that of Germany. Unlike France, Poland requires that in some cases transfer of possession is necessary for transfer of ownership title, and allows for exclusion of the dispositive effect of an agreement which obliges the seller to transfer ownership. However, Poland did not adopt the German abstraction principle, and therefore in order for a disposition to perform an obligation to transfer a proprietary title, the obligation must exist and be valid. A comparison of German and French regulations suggests that the two systems are quite similar, especially with regard to the transfer of ownership of movable goods. [p. 229]

BARTŁOMIEJ SWACZYNA

The Impact of Comparative Research on Reform of Polish Mortgage Law

In the mid-1990s, the process of reforming Polish mortgage law began. It led to thorough changes which have been in effect since 20th February 2011. Comparative arguments played an essential role in this process in two ways. Firstly, a new, non-accessory type of security on immovables was proposed as an alternative to an accessory mortgage. The new security was to be modelled on the German land charge or Swiss mortgage certificate. However, the proposal to introduce a non-accessory security was abandoned. Instead, changes which made mortgages less accessory and more flexible were accepted (e.g., creating the position of mortgage administrator, and permitting a single mortgage to secure many debts of the same creditor). Comparative research also led to the introduction of an institution for disposal of mortgage vacated places. The main sources of inspiration in this case were Switzerland and Austria. In both cases, the solutions were adjusted to the specifics of Polish mortgage law. [p. 243]

ADAM BIERANOWSKI

Legitimation Documents in Inheritance Cases from a Comparative Perspective: Remarks in Connection with the European Certificate of Succession

This article reflects on the significance of comparative studies in the process of creating national law, the harmonization of law, and the application of succession law and conflicts law. Comparative analysis is indispensable in order to explain certain aspects of EU Regulation No 650/2012, such as the granting of direct rights of succession to legatees, executors of wills and administrators of an estate. The author expresses doubts concerning the results of vindication legacies and fiduciary substitution. EU Regulation No 650/2012 does not distinguish clearly between the conflicting rules in such cases, i.e., the *lex successionis* and the *lex rei sitae*. The author analyses the role of the *lex rei sitae* rule in the law of succession, as well as the interplay between European law, national property law (the *numerus clausus* of property rights) and succession law. The paper concludes that a vindication legacy cannot be transformed into a legacy by damnation. [p. 259]

FRANCISZEK LONGCHAMPS DE BÉRIER

Remarks on the Methodology of Private Law Studies: The Use of Dogmatic, Comparative and Historical Arguments in Legal Analyses as Exemplified by Deathbed Gifts and *per vindicationem* Legacies

In this paper, a comparative argument is used to identify existing differences in legal orders, while a historical argument analyzes how these differences developed over time. Both arguments are connected and, when supported by the experience of other legal orders, they assist interpretation *de lege lata* and formulation of conclusions *de lege ferenda*. It is argued that all three arguments: dogmatic, comparative and historical, should be applied together to fully understand a regulation and the foreseeable directions of its development, and thereby secure legal needs concerning changes either social, economic, or legal. A sample of these three types of argument is presented through analyses of deathbed gifts and *per vindicationem* legacies in Polish law. The legacies were introduced in 2011, while in 2013, the Supreme Court of Poland declared that deathbed gifts are permissible under Polish law, even though the Senate of Poland had failed twice to regulate them in the Polish Civil Code. [p. 285]

MAKSYMILIAN PAZDAN

Commorientes from a Conflict of Laws Perspective

The paper discusses the institution of commorientes in the laws of the European Union member states and the United States of America. An analysis of these legal systems reveals a number of aspects of the presumptions of law adopted with regard to commorientes, including the roles of gender and age. Analysis of the doctrine shows that tensions exist between various presumptions of law, and this leads to different solutions. However, Regulation (EU) No. 650/2012 of the European Parliament and of the Council ensures consistency of succession in the context of commorientes within the European legal order. The paper arrives at varying conclusions with regard to the application of the statute of the person. While in inheritance matters the statute of succession should be applied, in other issues, e.g. matrimonial regimes or obligations under insurance contracts, the personal statute of the persons involved should be decisive. [p. 331]

KAZIMIERZ LUBIŃSKI

Comparative Studies and the Unification and Codification of Polish Procedural Civil Law in the Interwar Period

When Poland regained independence in 1918 after years of partition and foreign rule, the territory of the newly resurrected state had four systems of procedural civil law in force: Austrian, German, Russian and Hungarian. Only the provisions of these systems that were deemed unconstitutional or contrary to the national interest were declared null and void by the new Republic. In 1919, the Codification Commission of the Second Polish Republic was established for the purpose of unifying and codifying Polish procedural civil law. This paper presents a detailed argument demonstrating that the legislative work conducted in the interwar period made extensive use of comparative research involving independent, multi-faceted, and evaluative studies. This research contributed to the fact that the Polish Code of Civil Procedure of 1932 met contemporary European standards and was highly appreciated by European jurisprudence. [p. 347]

ELWIRA MARSZAŁKOWSKA-KRZEŚ, MAGDALENA SKIBIŃSKA

Notarial Mediation: Its Definition, Legal Basis, Possibilities and Dangers in Poland and the USA

The article presents the definition, legal basis, possibilities and dangers of notarial mediation. It discusses the differences between Latin notaries and notaries public and takes into account the not-clearly-specified legal status of the notary profession in Polish legal system. The hybrid position of Polish notaries (being both public and private) justifies their function as mediators but also puts them in jeopardy. The pros and cons of this position are best viewed from a comparative perspective, specifically in relation to the practice of mediation in the USA. This juxtaposition leads to the conclusion that the conducting of mediation by Polish notaries according to present regulations may strengthen their image as entrepreneurs and have a great impact on the future development of their profession. [p. 365]

CEZARY KULESZA

Consensual Forms of Procedural Agreements in the Light of the Guarantees of a Fair Trial: A Comparative Perspective

This article discusses the tendency in modern Europe to increase the efficiency of criminal justice systems, a trend manifested in the development of consensual forms of terminating criminal proceedings. Also discussed are both the guarantees of a fair trial and their observance, which constitute a basic criterion for assessing the procedural agreements in criminal law adopted in England and Wales, Italy, Germany and Russia. Finally, a comparative analysis suggests that the Polish procedural agreements in force from 1st July 2015 generally conform to the requirements of due process. This supports the thesis that consensual forms of terminating criminal proceedings, widespread in Poland, have acquired a value similar to that of the principles of the process. However, after a brief analysis of the amendments to the Criminal Procedure Code adopted by the Polish Parliament on 11th March 2016, doubts are raised as to the future shape and influence of such agreements. [p. 431]

MACIEJ MAŁOLEPSZY

Is Comparative Legal Research in the Field of Criminal Law Necessary?

This article points out the necessity of comparative legal research in the field of criminal law. Such necessity follows primarily from the benefits which can be enjoyed by both the national and the European legislator. Comparative legal research allows the national legislator to avoid errors by looking at the results of proposed regulations in other states. The examination of foreign legal systems makes it possible to discover how a given problem has been solved in a different legal order. On the other hand, in light of substantial disparities between national legal systems, every initiative of the European legislator should be preceded by a thorough comparative legal analysis in order to avoid excessive interference in the legal system of any individual member state of the European Union. [p. 467]

HANNA PALUSZKIEWICZ

The Principles of Criminal Process as Determinants of Models of Criminal Proceedings: A Comparative Perspective

This article considers the influence of principles of criminal process on models of criminal proceedings. The main thesis is that models of criminal proceedings in different countries (in both common law and continental/civil law systems), including Polish criminal procedural law, can be analyzed by comparing the impact of certain ideas (i.e., basic rules called “principles in abstract terms”) on the construction of criminal procedure. Examination of selected examples of procedural regulation in the German, French, American and English systems shows that these models of criminal proceedings differ depending on how they incorporate certain abstract principles of criminal process (the principles of legalism, the accusatorial principle, the adversarial trial principle, and the principle of directness). [p. 481]

MAGDALENA BAINCZYK

References to Foreign Law in Jurisprudence of the Polish Constitutional Court in Cases Related to European Integration

The Polish Constitutional Court is a member of the European Constitutional Community and increasingly makes use of comparative law. This court refers not only to the jurisprudence of European courts, but also to that of the courts of other EU member states and other foreign legal orders. Such references may be made *expressis verbis* or by borrowing of foreign constitutional ideas. References *expressis verbis* are made *ex post*, and mainly support defensive decisions of the Court. They are not used to find the best solution of a case, or to invent a new one, but rather to support the authority of the Court. The Polish Constitutional Court usually cites decisions of the German Federal Constitutional Court and the French Constitutional Council. The jurisprudence of the Polish Constitutional Court also exemplifies S. Choudhry's concept of the migration of constitutional ideas. In this case, ideas migrate primarily from Germany to Poland, even if they are sometimes misunderstood. [p. 505]

JAN BARCZ

An Evaluation of the 'Integration Clause' in the Constitution of the Republic of Poland in the Context of Comparative Studies

Comparative legal research in Poland on the constitutional basis of the state's membership in the European Union has developed relatively quickly. Especially in the last few years, between the ratification of the Lisbon Treaty and the implementation of its terms, comparative legal research in this area has become much more comprehensive. Although there was no adaptation of the Polish Constitution to the requirements of membership in the European Union (except EAW-associated changes), the Constitution of 1997 contains enough open provisions to allow co-existence with international law and enable Polish membership in the European Union. In addition, the Constitutional Court generally adheres to the principle of 'friendly' interpretation of domestic law with respect to EU law. Without doubt, it will be necessary to amend the Polish Constitution if Poland enters the Euro zone. Polish legislators will have in that case well-prepared drafts of the relevant provisions for constitutional amendments at their disposal, supported by proper comparative legal research. [p. 533]

JERZY JASKIERNIA

The Influence of External Constitutional Models and International Standards on the Constitution and the Political System of the Republic of Poland

This paper analyses the influence of external constitutional models and international standards on the Constitution of the Republic of Poland (of 2 April 1977) and the political system of the Republic of Poland. The political system of Poland may be treated as a parliamentary-cabinet system, as originated in the United Kingdom. However, it includes several modifying factors, such as ‘rationalized parliamentarism’ as introduced in France (Constitution of the Fifth Republic), and a 5% election threshold and constrictive vote of no confidence, stabilizing the government, as introduced in the Constitution of Germany. The paper also stresses the important influence of international organizations, especially the Council of Europe. Some parts of Poland’s constitutional regulation of civil rights and freedoms consist of a simple repetition of the European Convention of Human Rights. Several standards included in the Council of Europe’s ‘soft law’ were also implemented. [p. 549]

AGNIESZKA MALICKA

Medical Experiments Involving Human Subjects in Polish and German Law

In the Polish and German legal systems, the conduct of medical experiments involving human subjects is regulated by both international and domestic law. The primary international agreement in this regard is the Council of Europe’s Bioethics Convention. The Republic of Poland signed the Convention in 1999, but as of the date of this article, it has not been ratified. The Federal Republic of Germany, for its part, did not accede to the Convention. Although neither Poland nor Germany are bound by the Convention, regulations concerning medical experiments can be found in the constitutions and statutes of both states. These regulations are compliant with fundamental standards of legality concerning medical experiments, such as the requirement to obtain informed consent from all experimental subjects as well as the positive opinion of a competent bioethics committee. At the same time, these provisions guarantee the freedom to conduct scientific research that respects human dignity. [p. 573]

MAREK ŚWIERCZYŃSKI

**Risk-sharing Agreements (Instruments):
Comparative Legal Remarks and Proposals *de lege ferenda***

The subject of this paper is a comparative legal analysis of so-called risk sharing instruments, the Polish equivalent of the risk-sharing agreements enforced in other countries. Such instruments and agreements are a specific kind of contract concluded between the producers of medicinal products and the public payers. Their purpose is to determine the conditions of access to new and expensive medicines for patients. This paper focuses on examining the experience of foreign legal practice in this area. In particular, the legal nature of risk-sharing instruments under Polish law is analysed in comparison with that of similar instruments in other legal systems. The author also identifies elements of foreign legal systems related to risk-sharing agreements that could be adopted into Polish healthcare law. [p. 603]